

первая попытка исторической реконструкции. В будущем, возможно, будет получен доступ к другим документам, станут известны новые свидетельства, пополнятся данные поисковых отрядов, которые позволят детализировать отдельные эпизоды борьбы, установить имена неизвестных Героев...

Ссылки

1. Bundes Archiv Militar Archiv, RL 2 II/262.
2. Гудериан Г. Воспоминания немецкого генерала / Г. Гудериан. – М. Воениздат, 1954. – 910 с.
3. National Archives and Records Administration, T. 313, R. 86, Fr. 826.
4. Joachim Neumann Die 4. Panzer-Division 1938–1943. Bericht und Betrachtungen zu zwei Blitzfeldzügen und zwei Jahren Krieg in Rußland – Selbstverlag, Bonn-Duisdorf / Neumann Joachim. – Aschheim. Eigenverlag des Verfassers, 1985. – 1400 s.
5. National Archives and Records Administration, T. 315, R. 205, Fr. 1187.
6. National Archives and Records Administration, T. 315, R. 206, Fr. 586.
7. National Archives and Records Administration, T. 315, R. 205, Fr. 1188.
8. Hans Schäufler. So lebten und so starben sie. Das Buch vom Panzer-Regiment 35. Kameradschaft Ehem. Panzer-Regiment 35. Bamberg / Schäufler Hans. – Toppenstedt. Uwe und Dr.Dietrolf Berg GbR, 1968. – 259 s.
9. National Archives and Records Administration, T. 315, R. 206. Fr. 587.
10. Центральний архив Министерства обороны Российской Федерации, ф. 16, оп. 1071 сс, д. 3545, л. 1–10.
11. National Archives and Records Administration, T. 315, R. 195, Fr. 633.
12. National Archives and Records Administration, T. 315, R. 206. Fr. 607.

Федін О.В. Бій за Єсмань 30 вересня 1941 року

У статті на основі роботи з документами російського, американського і німецького військових архівів, а також іноземної літератури зроблено спробу реконструювати один з перших боїв, який стався на лівому фланзі Брянського фронту в районі селища Єсмань між частинами німецької 4-ї танкової дивізії і частиною сил Оперативної групи Єрмакова (121-а танкова бригада і 283-тя стрілецька дивізія) в ході розпочатого 30 вересня 1941 року наступу німецьких військ на Москву.

Ключові слова: операція «Тайфун», село Єсмань, 4-а танкова дивізія, 121-а танкова бригада, танки.

Fedin A.V. Fight for Esman on September 30, 1941

In article on the basis of work with documents from the Russian, American and German military archives, and also foreign literature, an attempt to reconstruct one of the first fights which has happened on the left flank of the Bryansk front near the settlement of Esman between parts of the German 4th tank division and part of forces of Task force of Ermakov (the 121st armored brigade and the 283rd shooting division), during the approach of the German troops to Moscow which has begun on September 30, 1941 is made.

Key words: operation «Typhoon», village Esman, 4th tank division, 121st armored brigade, tanks.

31.03.2016 p.

УДК 37(09)(477.51)«1943/1944»

A.M. Боровик

П.В. ВЛАДИМИРСЬКИЙ – ТИМЧАСОВИЙ КЕРІВНИК ЧЕРНІГІВСЬКОГО УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ (1943–1944 РР)

Стаття присвячується маловідомим сторінкам історії Чернігівського учительського інституту періоду визволення міста від німецької окупації. Мова йде про тимчасове управління навчальним закладом П.В. Владимирським.

Ключові слова: Чернігівський учительський інститут, П.В. Владимирський, проблеми з відбудови приміщення, формування контингенту студентів, проведення обліку викладачів.

На долю Павла Володимировича Владимирського випав не дуже тривалий за часом період виконання обов'язків директора Чернігівського учительського інституту. Його управління навчальним закладом та педагогічна діяльність не знайшли належного висвітлення в історичній літературі. Дана стаття має на меті певною мірою заповнити цю прогалину.

Чернігів було звільнено від нацистських окупантів 21 вересня 1943 р. Місто було майже повністю зруйновано. Усі державні, громадські й освітні установи лежали в руїнах.

За таких складних умов доводилося відроджувати Чернігівський державний учительський інститут. 15 жовтня 1943 р. Народний Комісаріат освіти УРСР видав розпорядження Чернігівському обласному відділу народної освіти провести організаційну роботу з відновлення діяльності інституту. Згідно з ним, обласний відділ освіти доручив колишньому викладачеві інституту П.В. Владимирському з 24 жовтня 1943 р. тимчасово виконувати обов'язки директора учительського інституту та проводити необхідні заходи з відновлення його роботи [1, арк. 23].

Павло Володимирович Владимирський народився 1906 р. у м. Варшаві. Батько працював у Варшавському державному банку бухгалтером. З початком Першої світової війни сім'я була евакуйована до Чернігова, а з 1915 р. стала тут проживати постійно.

У 1924 р. майбутній педагог закінчив середню школу, а 1926 р. – професійно-технічну школу. Цього ж року він вступив до Чернігівського інституту народної освіти на соціально-економічне відділення, яке закінчив 1930 р. На цей час припадає закінчення вищих заочних курсів з літературознавства в Москві.

З 1930 р. по 1932 р. П.В. Владимирський викладав російську мову і літературу в Чернігівському педагогічному технікумі, після чого перейшов працювати до м. Городні завідувачем відділу кадрів шостої експлуатаційної дільниці Південно-Західної залізниці й за сумісництвом учителем російської мови та літератури СШ № 1 м. Городні. Після ліквідації

шостої експлуатаційної ділянки він перейшов на постійну роботу до Городнянської СШ № 1 і пропрацював там до 1939 р.

З 1939 р. Павло Володимирович працював за сумісництвом у Чернігівському педагогічному інституті, викладав російську мову і літературу на заочному відділенні, з 1937 р. був постійним лектором у лекційному бюро Чернігівської області, а 1939 р. перейшов на постійну роботу до Чернігівського педінституту на посаду старшого викладача російської літератури XIX–XX ст. і працював тут до початку війни.

У зв'язку з хворобою П.В. Владимирський не зміг евакуюватися і залишився на окупованій території. З початком окупації він не працював, а потім з прийняттям закону про особисту трудову участь поступив на роботу до міської біржі праці на посаду регістратора картотеки, де вів облік безробітних та реєстрацію вступу і звільнення працівників.

З перших днів звільнення м. Чернігова педагог працював на відновленні Чернігівського інституту. До 20 травня 1944 р. він виконував обов'язки директора інституту, а потім продовжував працювати в ньому до 10 грудня 1948 р. старшим викладачем російської літератури [1, арк. 3–4]. Був безпартійним.

За короткий термін перебування на посаді новопризначений виконувач обов'язків директора П.В. Владимирський вирішував організаційні та господарські питання. Так наказом № 1 від 20 листопада 1943 р. була зарахована на посаду секретаря педінституту В.В. Гаськевич, 15 січня 1944 р. призначена на тимчасову роботу бібліотекаря інституту М.О. Пашина, яка за два з половиною місяці провела значну роботу по збиранню й систематизації вцілілих книжок бібліотеки інституту. У квітні були призначені на посади завгосп і вартовий [2, арк. 1–1зв.].

Спочатку інститут розмістився в маленькому будиночку колишнього складського інститутського приміщення, що зберігся серед руїн. Співробітники власними силами реставрували столи, парти, вставляли вікна й двері, ремонтували будівлі. У листопаді 1944 р. заклад отримав приміщення колишньої школи глухонімих [3, с. 39]. Виконувач обов'язків директора за короткий час з невеликим контингентом працівників зміг зібрати залишки майна, і його було взято на облік.

Деяке світло на післявоєнний етап відродження інституту проливає доповідна записка П.В. Владимирського від 22 січня 1944 р. до шкільного відділу Чернігівського обкому КП(б)У. У ній йдеться про прийняття спільної постанови облвиконкому та обкому КП(б)У від 23 листопада 1943 р., де вказувалось, що з 1 грудня 1943 р. Чернігівський педагогічний інститут мав поновити свою роботу. Проте у визначений термін це зробити не вдалося. Лише наприкінці грудня облвиконком дав розпо-

рядження обласному будівельному тресту негайно розпочати ремонтні роботи у виділеному для закладу приміщенні колишньої школи глухонімих по вул. 1 Травня, 32. Але, обмежившись складанням кошторису, справа не зрушила з місця аж до кінця січня 1944 р. Будівельний трест пояснював відмову в початку ремонтних робіт відсутністю 150 м² скла для вікон, яке не могли знайти ані міськвиконком, ані будівельні організації [4, арк. 86].

Не вирішивши проблему з підготовкою навчального інвентаря, П.В. Владимирський домігся прийняття спеціальної постанови міськвиконкому, якою поновувалося меблевій фабриці виготовити столи, стільці, табуретки для потреб інституту. Фабрика відмовилася виконувати замовлення, пояснюючи це відсутністю кваліфікованої робочої сили. Ось тому двохмісячна робота керівника інституту по підготовці виділеного приміщення до початку занять не дала бажаних результатів.

Проте деякі позитивні зрушення в роботі закладу все ж таки відбулися. Була проведена перереєстрація студентів, які навчалися у довоєнний час, 77 осіб записалися на продовження навчання. Після оголошення у кінці листопада 1943 р. прийому студентів на перший курс історичного, мовно-літературного та математичного факультетів надійшло 285 заяв, з яких на історичний факультет припадало 100, на мовно-літературний – 110, на математичний факультет – решта. 70 % заяв надійшло з районів Чернігівщини, інші – від міського населення. Також було взято на облік 18 викладачів, 2 лаборанти, 1-го бібліотекаря й 1-го лікаря. Переважна більшість викладачів могли б забезпечувати навчальний процес на мовно-літературному факультеті [4, арк. 86 зв.].

Виконувач обов'язків директора розумів, що відродження інституту йде дуже повільними темпами внаслідок відсутності умов для початку навчального процесу. Він давав свої поради представникам міської влади щодо першочергових заходів у пошук ремонтних робіт і при цьому вказував, що за весь час роботи в інституті з листопада 1943 р. він не отримував заробітної платні.

Офіційно діяльність Чернігівського державного учительського інституту як навчального закладу була поновлена з 23 квітня 1944 р. Постановою Ради Міністрів УРСР № 407 від 22 квітня 1944 р. він розпочав свою роботу як дворічний учительський інститут у складі двох факультетів – історичного й мовно-літературного з двома відділами: української мови і літератури та російської мови і літератури, із стаціонарним і заочним відділеннями. Термін навчання на заочному відділенні становив три роки. Інститут мав готувати вчителів історії, мови й літератури (української та російської) для 5–7 класів неповної середньої школи [3, с. 39].

Павло Володимирович виконував обов'язки директора інституту до 20 травня 1944 р., а потім

до грудня 1948 р. працював на посаді викладача. 1947 р. він склав іспити кандидатського мінімуму й став працювати над дисертаційною темою «Роман Терпигорева «Оскудение» и вопрос о школе Салтыкова-Щедрина в русской литературе» під керівництвом академіка Білецького.

Про подальшу долю П.В. Владимирського ми дізнаємося із характеристики від 3 червня 1949 р., підписаної директором Чернігівського учительського інституту М. Підпригоршук. У ній вказано, що П. Владимирського у грудні 1948 р. звільнено з роботи через те, що він скомпроментував себе під час німецької окупації [1, арк. 7], адже тоді йому довелося працювати на біржі праці, а саме це радянські органи влади вважали фактом співробітництва з ворогом. Власне через це після звільнення з роботи Павлу Володимировичу довелося навіть виїхати з м. Чернігова.

Отже, майже сім місяців П.В. Владимирський виконував обов'язки керівника навчального закладу. Проте в умовах розрухи, яка була в країні, йому не вдалося домовитися із керівництвом міста і області про створення мінімальних умов для початку навчально-виховної діяльності інституту. Основну роботу щодо відродження життєдіяльності навчального закладу провів Л.Є. Леоновський, призначений директором Чернігівського учительського інституту наказом Наркомосу УРСР від 20 травня 1944 р. за № 654.

Посилання

1. Архів Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (далі – Архів ЧНПУ), ф. Р-608, оп. 1-О, спр. 15, 37 арк.
2. Архів ЧНПУ, ф. Р. – 608, оп. 2, спр. 1, 9 арк.
3. Півстоліття невтомної праці: Нарис історії Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1966. – 100 с.
4. Архів ЧНПУ, ф. П. – 470, оп. 5, спр. 647, 92 арк.

Боровик А.Н. П.В. Владимирский – временный руководитель Черниговского учительского института (1943–1944 гг.)

Статья посвящена малоизвестным страницам истории Черниговского учительского института периода освобождения города от немецкой оккупации. Речь идет о временном управлении учебным заведением П.В. Владимирским.

Ключевые слова: Черниговский учительский институт, П.В. Владимирский, проблемы ремонта здания, формирование контингента студентов, проведение учета преподавателей.

Borovyk. A.M. P.V. Vladymyrs'kyi – temporary manager of Chernihiv teachers' institute (1943–1944 years)

The article deals with little-known pages of history of Chernihiv teachers' institute in a period of deliverance the city from German occupation. It was a time of P.V. Vladymyrs'kyi' temporary managing of institute.

Key words: Chernihiv teachers' institute, P.V. Vladymyrs'kyi, problems with reconstruction of classroom, forming of student's contingent, carrying out accounting of teachers.

26.02.2016 р.

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ (1954–1998 РР.): ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

У статті мова йде про джерелознавчу базу дослідження проблем життєдіяльності Чернігівського державного педагогічного інституту за час його існування.

Ключові слова: Чернігівський державний педагогічний інститут, основні групи джерел, джерела актового характеру, діловодна документація, матеріали періодичної преси, наукові видання викладачів.

Вивчення історії навчальних закладів України нині набуває все більшої актуальності, адже це дає можливість ознайомитись із маловідомими сторінками їх діяльності. У вітчизняній історіографії вивченням різних етапів в історії Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка займається професор А. Боровик, який підготував серію публікацій з сторічної історії вишу [1]. О. Пригорницька зосередила увагу на історії Чернігівського інституту народної освіти [2]. Автором цієї статті було опубліковано ряд статей, присвячених життєдіяльності Чернігівського педагогічного інституту [3]. Проте джерелознавчі аспекти вказаної проблеми потребують вивчення і узагальнення. Тому метою даної статті є систематизація джерел і документів із зазначеної проблеми, що дасть змогу як науковцям, так і широкому колу читачів орієнтуватись у них.

Упродовж трьох років нами було проведено значну роботу по збору і систематизації документів з історії Чернігівського педагогічного інституту, який діяв з 1954 до 1998 рр. Обрана тема дослідження знаходиться на межі кількох дисциплін: історії України, педагогіки, менеджменту освіти. Саме ця причина виявляє певну складність для її вивчення та визначає специфічність джерельної бази. Тому багатоплановий характер питань потребував залучення й критичного використання широкого кола різноманітних джерел, як опублікованих, так і неопублікованих.

За своїм походженням, змістом та науковою цінністю документи і матеріали, використані у ході підготовки наукового дослідження, можна умовно поділити на кілька груп: документи актового характеру, діловодна документація, матеріали періодичних видань, наукові публікації викладачів інституту.

До першої групи слід віднести джерела актового характеру. До них належать Закони, партійні та урядові постанови і рішення, які друкувались в періодичній пресі та окремих збірниках [4]. Саме вони дали змогу вивчати шляхи формування право-